

A Berzsényi Dániel Könyvtár Évkönyve 4.

Sajnos, a mai, forráshiányos időkben egyre kevesebb könyvtár engedheti meg magának, hogy évről évre rendszeresen megjelenő, a szó klasszikus értelmében vett évkönyvben adjon számot elvégzett munkájáról, számoljon be tevékenységéről, eredményeiről, újdonságairól. Nem kivétel ez alól a magas színvonalú szakmai munkájával hosszú évtizedek óta a megyei könyvtárak „élvonalába” tartozó szombathelyi Berzsényi Dániel Könyvtár sem: negyedik évkönyve – a korábbiakhoz hasonlóan – inkább „évtizedkönyvnek” lenne mondható, hiszen az évkönyvek megjelenése (1962, 1970, 1980) között már korábban is mintegy évtized telt el, a mostani, sorban a negyedik megjelenésére pedig újabb két és fél évtizedet kellett várni...

Ez a „várakozás” azonban mindenképpen javára szolgált a tartalmának: valóban kiérlelt, egy-egy hosszabb időszak eseményeit bemutató, könyvtárfejlesztési tendenciáit, szakmai eredményeit átfogó, tudományos-szakmai igénnyel írott tanulmányok kerülhettek a kötetbe, amelyet szerkesztője igyekezett úgy összeállítani, hogy a könyvtár szinte valamennyi funkciójának, tevékenységi területének alapos elemzését nyújtsa, a fejezetcímeknek megfelelően alapvetően négy fő témakörben: a *Szolgáltatások és használói elégedettség*, a *Könyvek a gyűjteményből és a szellemi műhelyből*, az *Elektronikus katalógus* és az *Események múltból és jelenből*. Érdemes fejezetenként haladva nagyobb figyelmet szentelni egy-egy írásnak, mert nem csupán könyvtártörténeti áttekintést kaphat belőlük az olvasó, de tanulsággal szolgálnak a mának, sőt a jövőndő könyvtári szolgáltatásai alakulása, alakítása szempontjából is.

Az első, *Pallósiné Toldi Márta* tollából született tanulmány *A nyilvános könyvtári szolgáltatások és igénybevételük alakulása az ezredfordulón* címet viseli. Először a szerző azokat a tényezőket veszi számba, amelyek a Berzsényi Dániel Könyvtár nyilvános könyvtári szolgáltatásainak, könyvtárhasználati szokásainak átfogó, az elmúlt másfél évtizedre (1990–2005) kiterjedő vizsgálatára készítették. Közéjük sorolja a könyvtári rendszer egészére elementáris hatással bíró informatikai forradalmat, amely egyaránt hatott a számítástechnikai és telekommunikációs eszközöket alkalmazó könyvtárakra, szolgáltatásaikra, valamint az azokat igénybe vevő nagyközönség tájékozódási szokásainak, művelődési és szabadidős tevékenységének alakulására. Ugyancsak nagy hatással voltak a megyében a könyvtári szolgáltatások alakulására az ellátás feltételrendszerében bekövetkezett változások, vagyis a Berzsényi Dániel Könyvtár épületének felújítása és a könyvtár technológiai korszerűsítése. A harmadik tényezőként a makro- és mikrokörnyezetben lezajlott változásokat említi, amelyek alaposan átforgalmazták a kulturális környezetet (a kereskedelmi televíziózás, a szórakoztató elektronika elterjedése, a felsőok-

tatásban történt változások stb.), amelyben a közkönyvtárnak újra és újra meg kellett fogalmaznia a maga szerepét. A szerző először a használói kör, a központi könyvtár olvasóközönsége számának változásait és összetételének alakulását vizsgálja, és sorra veszi azokat az okokat, amelyek a '90-es években a beíratkozási hajlandóságot csökkentették, majd azokat a tényezőket, amelyek azután – élén a felújított épületbe való visszaköltözés könyvtári szolgáltatásokra gyakorolt jótékony hatásával – a regisztrált olvasók számának emelkedéséhez, a személyes könyvtárhasználat indítékainak differenciálódásához vezettek. A számadatokkal bőségesen alátámasztott, grafikonokkal, diagramokkal szemléltetett, körültekintő könyvtár-szociológiai elemzés végső konklúziója: „...*az ezredfordulón nem választhatunk más utat, mint azonos fontossággal kezelni a célszerűen épített saját gyűjteményt, a digitális könyvtári szolgáltatásokat, a helyi értékek felkarolását ismeretterjesztésben és emlékezésben, illetve változatos és választható szabadidős programokban, melyeket a hálózati szolgáltatások nyilvános elérése is természetesen egészít ki*”.

A Vas megyei könyvtári információs rendszer működésének tapasztalatait (a rendszer neve az 1997 óta használt rövidítéssel: VASKIR) foglalja össze – az 1990-es évektől egészen napjainkig – a következő dolgozat szerzőpárosa, *Németh Tiborné és Pallósiné Toldi Márta*. Ismertetik a megye település-földrajzi, demográfiai jellemzőit, képet adnak a gazdaság, idegenforgalom, kultúra, infrastruktúra helyzetéről, alátámasztva azt a koncepciót és a gyakorlat által igazolt tényt, hogy az intézmények, adott esetben a könyvtárak közötti együttműködés, a közös feladatellátás biztosíthatja hosszú távon a megyében élők igényeinek kielégítését. Ezt követően térnek rá a könyvtári ellátás jellemző vonásainak ismertetésére, a korábbi, hagyományos ellátórendszerek, a térségi szolgáltatási rendszer, valamint az új, jelenleg működő ellátási formák (könyvbeszerzési társulások, újdonságkönyvtár, teljes körű szolgáltatás megrendelése, mozgókönyvtári ellátás) működésének és konkrét megoldásainak bemutatására.

Nagy Éva tanulmánya *Használói elégedettség és teljesítménymérés* címmel annak a vizsgálatnak a tanulságait összegzi, amelyet a Berzsenyi Dániel Könyvtár a NKÖM által 2003-ban az Országos Dokumentum-ellátási Rendszer tagkönyvtárai számára meghirdetett meghívásos pályázatában részt vevő könyvtárként végzett el. A „Könyvtári minőségfejlesztés-könyvtári korszerűsítés” címmel kiírt pályázat a könyvtárhasználói kérdőív kitöltéséből és az MSZ ISO 1160-as szabvány alapján, az illetékes munkabizottság által kidolgozott könyvtári teljesítménymutatók számításából állt össze. A szerző részletesen, egyik kérdéscsoportról a másikra haladva ismerteti a könyvtárhasználók által kitöltött kérdőívek összesítése és értékelése során kialakult helyzetképet. A kérdésekben arról tudakozódtak, mire használta az olvasó a könyvtárat, azaz milyen szolgáltatásokat igényelt; mit keresett, és mennyiben volt ebben sikeres, vagyis az információkeresés hatékonyságát; mennyire volt elégedett a könyvtárral (az épülettel, a berendezéssel, a dokumentumok elhelyezésével, a nyitva tartással, az állománnyal, a személyzettel stb.). Az olvasóknak, könyvtárhasználóknak arra is módjuk volt, hogy magukról további információkat közölve tovább árnyalják a könyvtárhasználókról, könyvtárhasználatáról kialakult képet. A dolgozat utolsó részében a pályázat második for-

dulójának eredményét, a könyvtári teljesítménymutatók összehasonlíthatóságát vizsgálja a szerző, három, azonos adottságokkal rendelkező könyvtár – a kecskeméti Katona József Könyvtár, a szegedi Somogyi Könyvtár és a szombathelyi Berzsényi Dániel Könyvtár – együttműködésével. A 14 kidolgozásra ajánlott teljesítménymutató közül a szerző (egyébként a vizsgálatokban személyesen részt vevő munkatárs) „A gyűjtemény iránti érdeklődés mutatói” csoportjába tartozó három (a helyben használat intenzitása, a gyűjtemény használata, a kölcsönzési állomány népszerűsége), és „A szolgáltatások hatékonysága mutatói” közül az egyik (a kölcsönzési állomány forgási sebessége) részletes elemzésére és bemutatásra is vállalkozik, és levonja a tanulságot a könyvtárról a teljesítménymutatókban tükröződő összkép néhány elemének javítására.

Németh Tiborné a Vas megye közkönyvtárainak részvétele az új keletű olvasómozgalmakban címmel a „Nagy Könyv évé”-nek (2005), illetve az „Olvasás éve(i)”-nek (2000–2003) könyvtár- és olvasásnépszerűsítő programjairól készített számbavételt. Írásában egyfelől bemutatja ezeket a mozgalmakat, másfelől kronologikus táblázatba szerkesztve áttekinti a megye könyvtáraiban lezajlott sokféle rendezvényt, a helyszín, az időpont, a rendezvénytípus (pl. író-olvasó találkozó, irodalmi beszélgetés), a téma és az előadó megnevezésével.

Az évkönyvben szereplő tanulmányok második „csokra” könyvészeti témájú írásokat tartalmaz. Egy kis könyvtár- és gyűjteménytörténeti bevezető kíséretében *Szabó Márta Az értékőrző könyvtár* cím alatt a Berzsényi Dániel Könyvtár állományában található 1711 előtt kiadott régi könyveket mutatja be. A könyvekről készült bibliográfiai leírások részben a modern könyvek címléírasi szabályzata alapján, részben régi könyvekre vonatkozó nemzetközi szabványos leírás alapján készültek. A bemutatott 67 tétel szinte mindegyikéhez rövid annotáció is tartozik „Kultúrtörténeti megjegyzés” címmel, amelyben a mű szerzőjéről, kiadásáról, a könyv történetéről szóló érdekes és hasznos információk olvashatók.

Bár a könyvtári állomány alakítása során elsősorban is a tartalmi szempontokat kell szem előtt tartani, az állományban meglévő, muzeális értékű kiadványok, valamint a könyvészeti szempontból különlegesnek számító darabok (unikumok, könyvritkaságok, dedikált példányok, eleve kevés példányban készült, művészi munkák, betiltott kiadványok kis számban fennmaradt példányai, első kiadások) mindenkor emelik egy gyűjtemény értékét. A köznyelvben ugyan szinonimaként használatosak, de a szakirodalom különbséget tesz eredeti kiadás (editio originalis) és első kiadás (editio princeps) között. Az eredeti kiadások alapjául a kézirat szolgált, de a sajtó alá rendezést nem a szerző végezte, ezért hiányoznak a nyomtatás során született, és a szerzőtől származó javítások; az első kiadás ellenben a műnek a szerző életében, az ő személyes ellenőrzésével készült edíciója. *Székelyné Török Tünde A könyv kálváriája* címmel magyar írók munkáinak a Berzsényi Dániel Könyvtárban megtalálható első kiadásairól írt érdekes dolgozatot, amelyben többek között Szentkuthy Miklós *Prae*, Kassák Lajos *Egy ember élete*, Konrád György *A látogató*, Weöres Sándor *Tűzkút* című műveinek első kiadásairól, kiadástörténetéről tudhat meg érdekes részleteket az évkönyv olvasója. A tanulmányhoz a könyvtár állományában meglévő magyar irodalmi művek első kiadá-

saiból állított össze válogatott műjegyzéket – csaknem félszáz tételes felsorolást – a szerző.

Ugyancsak jelentős értéket képviselnek a Berzsényi Dániel Könyvtár gyűjteményében őrzött dedikált dokumentumok. *Janics Edina* ezekről a kiadványokról, a dedikáció funkciójáról, jelentőségéről ír a *Papírba ivódott emlékezet* című írásában, arról, milyen sokféle információ kiolvasható a könyvekben található aláírásokból, ajánlásokból, tulajdonosi bejegyzésekből. A könyvtár állományában meglévő, dedikált kiadványok válogatott jegyzéke pedig nemcsak a Berzsényi Dániel Könyvtár gyűjteményének értékéről, de kapcsolatrendszeréről is árulkodik.

Köbölkúti Katalin A Berzsényi Dániel Könyvtár kiadványai címmel az intézmény kiadói tevékenységéről ad számot, mintegy folytatásaként a korábban, 1992-ben, a Vasi Szemlében megjelent összefoglalásának, a ott bevált csoportosítást követve ugyanis jól nyomon követhető a könyvtár kiadói gyakorlatának folyamata. Az írás a kiadványokat több nagy csoportba sorolja: Szolgáltatást nyújtó, illetve szolgáltatásokat bemutató kiadványok, Bibliográfiák, repertóriumok (ide tartozik pl. az Országos Középiskolai Tanulmányi Versenyhez évente közzétett füzetsorozat, vagy a *Vasi életrajzi bibliográfiák* sorozat), ezen belül az *Életpályákat* bemutató tanulmánykötetek, konferencia kiadványok, Kutatási segédletek, nem lezárt életművek számbavétele, Periodikusan megjelenő kiadványok (pl. A Vas Megyei Könyvtárak Értesítője), Módszertani kiadványok és Aprónyomtatványok fémjelzik a könyvtár kiadói tevékenységét. Ennek listába foglalt áttekintése a korábbi számbavételekre tekintettel az 1992 és 2006 között megjelent kiadványokat regisztrálja, bibliográfiai adataikkal.

Újabb egységet képvisel az évkönyvben a könyvtár gépesítésével kapcsolatban írott dolgozat, amelyben az OLIB integrált könyvtári rendszernek a Berzsényi Dániel Könyvtárban történt bevezetése óta, főként pedig a jelenlegi verzió (7.1) alkalmazása során szerzett tapasztalatok összefoglalására vállalkozott a szerzőpár, *Janics Edina* és *Székelyné Török Tünde*. Az integrált rendszer működése iránt érdeklődők számára igazán hasznos, a szakmai részletekben is alaposan elmélyedő munka, amely történeti folyamatba ágyazva, a hagyományos feltáró eszközöktől, illetve a gépesítés érdekében megtett kisebb lépésektől jut el a könyvtári munkafolyamatok jelenlegi, átfogó gépesítéséhez. Az 1996-ban vásárolt OLIB integrált könyvtári és információs rendszer a könyvtári munkafolyamatok mindegyikét – kölcsönzés, állománygyarapítás, katalogizálás, pénzügyi alapok, időszaki kiadványok, adatsere, statisztika, WebView OPAC – kezeli. Az integrált könyvtári rendszer lelkének tartott katalogizáló modul működését, a bibliográfiai rekordok importálásának kérdéseit, a felhasználói interfész nyújtotta lehetőségeket külön is vizsgálják a szerzők. A pozitívumok hangsúlyozása mellett az OLIB 7.1-es változatának korrigálásra, átalakításra szoruló pontjait emelik ki elsősorban, a monografikus és többkötetes könyvek beviteli űrlapja alapján, majd az elektronikus katalógus távoli hozzáférési lehetőségét biztosító OPAC (On-line Public Access Catalogue) modul működését, az OLIB felhasználói felületét vizsgálják, különös tekintettel annak korlátaira. Összegzésükben leírják, hogy bár a könyvtár OPAC-ja egyszerű és jól áttekinthető, a sűgők kiegészítésre szorulnak, és néhány, ma már

nem éppen újdonság számba menő keresési lehetőség is hiányzik a felületről, amelyek egyébként más OLIB rendszert használó könyvtárak felhasználói felületén már elérhetők. A problémák egy részének megoldását az új verzió bevezetésétől várják, valamint attól, hogy a fejlesztők és a könyvtári szakemberek közötti konzultáció, információcsere végső soron a hibák javításához vezet.

Az évkönyv utolsó blokkjában a *Gerő Gyula* összeállította (jelenleg kéziratban, valamint nyilvánosan nem hozzáférhető adatbázisban nyilvántartott) *Magyar könyvtártörténeti kronológiából* kigyűjtött események, adatok sorakoznak időrendben (*Vas megye könyvtárai – könyvtáriügye a Magyar könyvtártörténeti kronológiában 1470–2006*). A könyvtáros legrégbbi megnevezésnek előfordulásától, 1470-től a 2006. december 31-éig jut el a kronológia, amely megőrzi az utókor számára a legfontosabb történéseket és a beszédes módon „vall” a megye könyvtáriügyének alakulásáról, a könyvtárak tevékenységéről.

A kronológia kivételével a kötetben közölt tanulmányok mindegyikéhez irodalomjegyzék is tartozik, a kötet végén pedig magyar és angol nyelvű rezümé foglalja össze röviden az írások tartalmát. Az igényes tartalmú és szerkesztésű, kellemes küllemű kiadványban a könyvtárosok széles köre talál olvasnivalót: könyvtárpolitikával foglalkozók éppen úgy, mint az olvasószolgálatosok, a feldolgozók vagy a gyarapítók; informatikusok legalább annyira, mint a könyvritkaságok, könyvészeti érdekességek iránt érdeklődők, vagy a kiadványt könyvtártörténeti érdeklődésből lapozgatók. Nemcsak a Vas megye könyvtáriügyéről szóló szakmai publikációk száma gyarapodott újabb értékes kiadvánnyal, de hazai könyvtári szakirodalom egésze is gazdagodott általa.

(A Berzsényi Dániel Könyvtár Évkönyve 4. Szerk. Pallósiné Toldi Márta. Szombathely, 2007. Berzsényi Dániel Könyvtár, 211 p.)

Hölgyesi Györgyi